

Hintli şair-yazar Kālidāsa'nın Ritusamhāra adlı eseri üzerine¹

Upon Ritusamhāra of Kālidāsa, Indian poet and writer

Yalçın Kayalı²

Received Date: 22/ 09/ 2017

Accepted Date: 30 / 10 / 2017

Öz

Klasik Sanskrit Edebiyatının en önemli isimlerinden biri olarak anılan Kālidāsa, MS 4. yüzyılda Gupta İmparatorluğu döneminde yaşamıştır. Kālidāsa sadece Hint edebiyatını değil, dünya edebiyatını da derinden etkilemiştir. Kālidāsa'ya Hindistan'ın Shakespeare'i yakıştırmaları yapılmaktadır. Eserlerini Sanskrit dilinde kaleme almıştır. Çalışmamıza konu olan Ritusamhāra adlı eseri ise, onun gençlik dönemine ait şiirsel eserlerinden biridir ve Hint'e özgü Kāvya edebi geleneğinin izlerini taşımaktadır. Eser, yüz kırk dört şloka ve her biri bir mevsim adı olan toplam altı bölümden oluşmaktadır. Henüz tamamı Türkçeye aktarılmamış olan bu yapıt, Hint'in hem pastoral hem de lirik dünyası hakkında oldukça önemli izler taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Klasik Sanskrit Edebiyatı, Sanskrit Dili, Kālidāsa, Kāvya, Ritusamhāra.*

Abstract

Known as one of the most important names in classical Sanskrit literature, Kālidāsa lived during the Gupta Empire in the 4th century AD. Kālidāsa not only influenced Indian literature, but also world literature. Kālidāsa is made to adhere to India's Shakespeare. He has received his works in the Sanskrit language. Subject to my work, Ritusamhāra is one of his poetic works of youth. It carries the traces of Indian literary tradition of Kāvya. The work consists of a total of six sections, one hundred and forty-four slokas and each a season name. This work, which has not yet been transmitted to Turkish, carries considerable traces of both the pastoral and lyric world of India.

Keywords: *Classic Sanskrit Literature, Sanskrit Language, Kālidāsa, Kāvya, Ritusamhāra.*

1. Giriş

Klasik Sanskrit Edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olarak anılan Kālidāsa (MS 4. yüzyıl), Hindistan'ın altın çağı olarak anılan Gupta İmparatorluğu döneminde yaşamıştır. Hayatı hakkındaki bilgilerimiz oldukça kısıtlıdır. Ancak efsanevi bir öyküde yaşamı ve adının anlamı ile ilgili şu anlatı yer almaktadır: “Kālidāsa bir brahman ailesinde doğmuş ama altı ay sonra öksüz kalmıştır. Bir manda çobanı onu evlat edinmiştir. Hiçbir eğitim görmeden büyümüş ve kendi de bir manda çobanı olmuştur. Çok yakışıklı bir delikanlıdır. Bu sırada Benares'de çok güzel bir prenses yaşamaktadır. Ona birçok talipler çıkmakta fakat biraz şımarık olan kız, bunları birbiri ardına reddetmektedir. Bir gün, talipleri arasında bulunan kralın vezirini de reddetmiştir. Vezir prensesten öç almak için bir plan hazırlamıştır. Kālidāsa'ya bilginlerin giydiği elbiselerden giydirerek onu iyice süslemiş, yanına bir alay çömez katıp, prensesin sorduklarına hiç cevap vermesini tembih etmiştir. Prens bu yakışıklı delikanlıyı daha ilk görüşte sevmiş, ona bazı sorular

¹ ICSSER: International Conference Series- 4th Conference on Social Science and Education Research'de (2017-Ankara) sunulan aynı başlıklı bildirinin, deskriptif (tanımlayıcı) bir anlayışla oluşturulmuş tam metin hâlidir.

² Dr. Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Hindoloji Anabilim Dalı, ykayali@ankara.edu.tr

sormuştur. Ancak hiç cevap alamamıştır. Prenses bu durumu gencin bilgisinin derinliğine vermiştir. Hemen evlenmişler ve törenin sonunda Kālidāsa bir boğa hayali görmüştür (boğa Tanrı Şiva'nın bir sembolüdür. Şiva ise aynı zamanda hikmet Tanrısı ve şairlerin ustası olarak bilinmektedir). Çok geçmeden prenses kocasının gerçek durumunu öğrenmiş ve çok sinirlenmiştir. Kocasının yalvarmaları üzerine biraz yatışmış; ona, Tanrıça Kali'ye dua ederek ondan bilgi ve ilham vermesi için dua etmesini istemiştir. Duaları kabul olan manda çobanı mucizevi bir şekilde şair olmuştur. Bu olaydan sonra da Kali'nin kölesi anlamında Kālidāsa adını almıştır” (Can, 2013).

2. Alan yazın

Kālidāsa, Klasik Sanskrit Edebiyatı geleneğinde, Kāvya sanatı olarak adlandırılan ve eserleri bu edebi geleneğin en iyi örnekleri arasında gösterilen yazarlardan biridir. Eserlerindeki edebi üslup ve derinlik, onun Kāvya sanatının en iyi temsilcilerinden biri olarak anılmasına neden olmuştur. Winternitz'e göre; “Klasik dönem Sanskrit şiiri denince akla, şiirin mistik prensi Kālidāsa gelmektedir. Klasik Sanskrit Edebiyatını inceleyen her araştırmacı, Kālidāsa'nın edebi sanatının üstünlüğünü ve inceliğini görmüştür. Kālidāsa, gençlik döneminde yazdığı eserlerinde insanlar arasındaki aşka odaklanmışken, olgunlaşma dönemi eserlerinde tanrılar ve doğaüstü varlıklar arasındaki aşka değinmiştir. Gerek maddi, gerekse manevi aşk, eserlerinin vazgeçilmez bir parçası olmuş; söz sanatlarına olan hâkimiyeti ve her vezni ustalıklı kullanışı onu bugünkü saygınlığına ulaştırmıştır (Winternitz, 2008). Süslü şiir geleneğinin Hint'teki karşılığı olarak bilinen Kāvya, en genel ifadeyle, şiirin anlamsal ve biçimsel olarak edebi bağlamda en üst noktaya ulaşmış hali olarak nitelendirilmektedir. MS 4. yüzyıl ile 12. yüzyıllar arasında var olmuştur. Bu tarzın ortaya çıkışı ya da ilk örnekleri hakkında farklı varsayımlar ortaya konulmasına rağmen, en iyi örneklerinin Kālidāsa tarafından oluşturduğu bilinmektedir (Chaitanya, 1977).

Kālidāsa, tıpkı diğer Sanskrit yazarları gibi, eserlerinin konusunu tarih, mitoloji ve dinsel eserlerden almıştır. Onun döneminde dram ve şiir çok ince, ayrıntılı kayıt ve ölçülere bağlıdır. Onun ise hem bilgi birikimi hem de sanatsal yönü çok kuvvetlidir (Kaya, 2005). Edebiyat tarihinde kendisine, yaklaşık kırk eser atfedilmiş olsa da, otoriteler sadece yedi eserin onun olduğu konusunda görüş birliğine varmışlardır. Bu eserlerin üçü dram, dördü ise şiir formundadır. Şiir formundaki eserleri: Raghuvamşa, Kumarāsambhava, Meghaduta, Ritusamhāra; dram türündeki eserleri ise: Şakuntalā, Vikramorvaşi, Malavikāgnimitra'dır. Çağdaş'ın aktarımına göre; “Kālidāsa, Ritusamhāra, Meghaduta ve Malivikāgnimitra'yı edebi hayatının başlarında, Raghuvamşa ve Şakuntalā'yı mesleki hayatının zirvesinde, Vikramorvaşi ve Kumarāsambhava'yı sanat hayatının sonlarına doğru yazmıştır.” (Çağdaş, 1964)

Kālidāsa'ya Hint'in Shakespeare'i yakıştırması yapılmaktadır. Bu benzetmenin ilk defa William Jones tarafından yapıldığını bilinmektedir. Mary Summer, “Britanya Sezarlar'ın boyunduruğu altında inler, Keltler kuytu ormanlarda barınırken, Hint medeniyetin tadını çıkarıyordu. Zira Shakespeare, henüz çok uzaklardaydı. Hindistan'da seçkin bir seyirci kalabalığı Kālidāsa adıyla ün yapan bir dram yazarını çılginca alkışlıyordu. Shakespeare ve Kālidāsa, iki hayat değil, iki tezattır. Kālidāsa, yağmur taşıyan bir bulutun rahmet sayıldığı yakıcı bir ülkede doğmuştur. Shakespeare ise güneşin aydınlatmakta bile hassas davrandığı sisli bir adada. Şakuntala'nın yazarı zeki ve uyusuk bir toplumun çocuğu; Hamlet'in yazarı, ortaçağın barbarlığından henüz kurtulan bir milletin. Ancak ikisi de aşkı canlandırmak ve betimlemekte emsalsizlerdi.” (Meriç, 2010) şeklinde bir ifade kullanmıştır.

Biz, bu çalışmamızda Kālidāsa'nın henüz Türkçeye çevrilmemiş şiirsel eseri olan Ritusamhāra'yı (Mevsimler Geçidi ya da Mevsimler Koleksiyonu) incelemeye çalıştık. Eserin ilk baskısı, William Jones tarafından yapılmıştır. Ayrıca bu metin, Sanskrit diliyle yayımlanan ilk eser olma özelliğini taşımaktadır. Kemal Çağdaş bu eser için; «Geniş Hint literatürü içinde bozkırda bir yeşil köşe gibidir.» biçiminde bir ifade kullanmıştır. Eser, her biri bir mevsim adı olan toplam altı bölümden oluşmaktadır. Bölüm başlığı olan bu mevsimler sırasıyla şöyledir: Yaz, Yağmur Mevsimi, Sonbahar, Kış, Soğuk Mevsim ve İlkbahar. Eserde ağaçlar, çiçekler, dağlar, tepeler, nehirler, pirinç tarlaları, çiçek bahçeleri, esen meltem, vızıldayan arılar, dans eden tavus kuşları, ötüşen kuşlar, devasa aslan ve filler, doğanın renk ve sesleri ve bunların çeşitli mevsimlerde insanların kalplerinde uyandırdığı duygu ve özdeyişler betimlenmiştir (Çağdaş, 1956).

Yüz kırk dört şloka ve altı bölümden oluşan eser, Sanskrit şiirsel edebiyatı eserleri arasında türünün tek örneği olarak dikkat çekmektedir. Mevsimler, Kāvya geleneğinin süslü söz sanatları kullanılarak tasvir edilmiş ve sevgilinin mevsime göre değişen ruhsal ve fiziksel durumları büyük bir ustalıkla aktarılmıştır. Ritusamhāra'nın birbirinden farklı iki yorumuna ulaşılmıştır. Bunlardan ilki ve daha yaygın olarak bilineni, Nilakanta'nın oğlu Manirama'nın "Çandrika" adını verdiği Ritusamhāra yorumudur, 1814 yılında Kalküta ve Bombay'da basılmıştır. Ancak edebiyat tarihçileri, çoğu yerde eleştirel bir anlayışın güdülmediğini ileri sürerek, ilgili yorumu oldukça yetersiz bulmuştur. "Amarakirti" olarak bilinen diğer yorumunun ise, eksik olduğu bildirilmektedir (Kale, 2008).

3. İnceleme

Kālidāsa, Ritusamhāra'nın "Yaz Mevsimi" başlığını taşıyan ilk bölümüne, bunaltıcı sıcakların hâkim olduğu yaz günlerini betimleyen ifadelerle başlamış; ancak tropikal yaz gecelerinin güzelliklerini de özellikle tasvir etmiştir. Bu tasvirler, edebi abartılardan uzak, nesnel gerçeklerin şiirle buluşması olarak değerlendirilebilir. Güneş ışınları, yer yer kurban ateşinin yakıcılığına benzetilmiş ve gökyüzünün adeta süpürülmüşçesine tertemiz olan berraklığı dile getirilirken bir tane bile bulutun olmadığı özellikle vurgulanmıştır.

Kurban (sunma) törenlerindeki ateşe benzeyen güneş ışınları ruhsal ve fiziksel olarak bitkin düşürür, yılanlar (çok) yakınlarında olmalarına rağmen tavus kuşlarını öldürmezler. -Ritusamhāra (I:16)-

Güneşten bunalan aslanların, dilleri dışarıda -gelişi güzel- yayılışı ve zaman zaman bitkin bir halde yelelerini sallayışları; vahşi yaban domuzlarının burunlarına kadar çamur birikintilerinin içerisine batmaları; sığır sürülerinin ümitsizce dolaşarak su arayışları ya da yapraksız ağaçların dallarında tüneyen kuşların bitkin halleri, sıcak yaz mevsiminin etkileri anlatılırken ustalıkla betimlenmiştir.

Bütün çabalarına rağmen çok susamış ve nefes nefese kalmıştır. Büyük çeneli ve kükremesi her yere yayılan hayvanların kralı (aslan) yelelerini titretir ve fillere çok uzak olmamasına rağmen onları öldüremez. --Ritusamhāra (I:14)-

Fillerin, öküzlerin ve aslanların vücutları da ateşten yanmıştır; arkadaş gibi bir araya toplanmış ve düşmanlığı bir kenara bırakmışlardır. (Sonunda) Acı çektikleri ateşin kucagından kurtularak kıyısı kumla kaplı nehrin kenarında dinlenirler. --Ritusamhāra (I:27)-

Kuşlar, yaprakları dökülmüş ağaçların dallarında, yorgun maymun sürüleri ise dağlardaki mağaralarına çekilmişlerdir. Öküz sürüleri başıboş bir şekilde her yerde su ararken, bir grup çoban, bir an önce kuyudan su çıkarmaya çalışmaktadırlar. --Ritusamhāra (I:23)-

Elbette ki yaz mevsiminin güzel yanları da vardır. Güneşin yakıcılığı bir yana, güzel yaz akşamlarının sevgililere hissettirdiği duygular ve göz alıcı ay ışığının verdiği huzur ve sunduğu güzellikler gibi.

Bu sıcak mevsimde güneş çok kızgın, ay ise oldukça güzel ve bir o kadar da çekicidir. Kişi (bol) suların içerisinde (gün boyu) serinleyebilir. Akşamları ise (daha da) zevklidir. Aşkın huzur veren sıcaklığı, (insanı) hafifletir (rahatlatır). --Ritusamhāra (I:1)-

Kālidāsa'nın yaz akşamları tasvirleri, genç kızların gülümseyen yüzleri ve ay ışığı ile birlikte bir mücevhermiş gibi parlayan sevimli gözleri ya da sevgililerinden ayrı kalmanın kalplerini ateş gibi kavuruşu; geceleri evlerin verandalarından yükselen şarkılar ve gençlerin büyüleyici danslarını anlatan şlokalarda son bulmaktadır.

Uzun yaz geceleri boyu evlerinde huzur içinde uyuyan kadınların yüzlerini görmekten çok memnun olan ay, gecenin sonunda onları görmeyen tatlı utancını duyar. --Ritusamhāra (I:9)-

Sevgililerinden ayrılan seyyahların gönülleri (ateş gibi) kavrulur (durur) ve dünyayı göremez hale gelirler. Ancak fırtınaların karşı konulmaz şiddeti ve güneşin kızgın parlaklığıyla tekrar kendilerine gelirler. --Ritusamhāra (I:10)-

Ay ışığının eşliğinde, birçok lotus çiçeği ve güzel kokulu patala çiçekleri ile çevrili sulara banyo yapmak çok keyiflidir. Güzel kadınlarla (birlikte) mutlu onların yaşadığı yaz mevsimi gelip geçerken; geceleri evlerden büyüleyici müzik sesleri yükselir. --Ritusamhāra (I:28)-

Bunaltıcı yaz mevsimi yerini, yağmur mevsimine bırakır. Bulutlar, kraliyet alayını taşıyan filler gibi, yağmur sularını taşırlar. Gökyüzünü aydınlatan şimşeklerin ardından duyulan gök gürültüsü, kraliyet alayındaki davulların çıkardığı seslere benzemektedir.

Yağmur mevsimi geldiğinde sevgililer (bir) kral gibi gösterişlidir. Her an püskürmeye hazır su dolu bulutlar (ise) kızgın fillere benzerler. Gökyüzünü aydınlatan şimşek, bayrak gibidir. Gök gürlemesinin sesi tıpkı hızlıca tokmaklanan bir davulun çıkardığı sese benzer. tutkuyla âşık olunur. --Ritusamhāra (II:1)-

Bulutlar, davul gümbürtüsüne benzeyen bir sesle gürlür, İndra'nın olağanüstü güce sahip şimşek saçan yayından düşen yıldırımlar, seyyahların keskin oklarına düşer ve sağanak yağmur başlar. --Ritusamhāra (II:4)-

Gökyüzünü kaplayan bulutlar, masmavi lotuslardan daha mavidir. Dağların zirvelerine doğru yükselerek yağmur sularını bırakırlar. Nehirleri yenileyen bu taze sular, kirli, çamurlu ve birçok börtü-böceklerle doludur. Dağların zirvelerinden salınarak aşağı doğru şiddetle akarlar.

Gökyüzünün her bir köşesi bulutlarla örtülüdür. Mavi lotusların parıltısı, bazen gözyaşı damlacıklarının oluşturduğu öbeklere, bazen de göğsü çocuklar gibi çarpan genç kızların hallerine benzer. --Ritusamhāra (II:2)-

Kıyıları (her bir tarafı) ağaçlarla çevrili nehirler, akılları şehvetin heyecanı ile dolu kadınlar gibi, bulanık ve çamurlu sularını büyük bir hızla denize ulaştırır. --*Ritusamhāra (II:7)*-

Her yerin yağmur sularıyla kaplı olduğu bu mevsimde onlar (seyyahlar) bizden çok uzaktadır. Bulutlar yağmur sularıyla doludur ver yazın bunaltıcı sıcaklığı ile kavrulmuş olan Vindhya dağı bu taze yağmurlar sayesinde ferahlar. --*Ritusamhāra (II:27)*-

Kālidāsa, yağmur mevsimini betimleyen şokalarını oluştururken tavus kuşları metaforunu özellikle kullanmış ve onların doğadaki hallerini pastoral tasvirlerine dâhil etmiştir. Romantik hislerini ise, arzulu genç kadınların duygularını anlatarak yansıtmıştır.

Hoş bir şekilde şarkılarını söyleyen tavus kuşları, günlük danslarına başlamıştır. O kadar mutludurlar ki kuyruklarındaki tüylerini sonuna kadar açmış ve sanki bir bayram havasına bürünmüşlerdir; seviniyor, kucaklaşıyor ve öpüşüyor gibidirler. --*Ritusamhāra (II:6)*-

Hoş bir vınlama sesiyle (havada süzülen) arılar, yaprakları ve çiçekleri düşmüş nilüfer çiçeklerini terk ederler ve yeni nilüfer çiçekleri bulma umuduyla, endişeli bir şekilde uçuşurlarken dans eden tavus kuşlarının üzerine konarlar. --*Ritusamhāra (II:14)*-

Kadınların sandal ağacının özü sürülü dudakları (pırıl pırıl) parlar ve siyah Aguru ile çevreli saçları taze bir çiçeğin ferahlığıyla kokar. Yağmur bulutlarının sesleri duyulur. Evlerinize gidin ve erkenden yataklarınıza girerek korunun. --*Ritusamhāra (II:21)*-

Eşlerinden ayrılmak zorunda kalan seyyahların karılarının kalpleri kırıktır. Onların duydukları bu acı, rüzgârın hiddetiyle kopan bir lotus yaprağının duyduğu acıya benzer. Bazen yavaşça hareket eden bir gök kuşağı gibi esen hafif bir rüzgâr bile bu ayrılığa sebep olabilir. --*Ritusamhāra (II:22)*-

Yağmur mevsimi yerini, sonbahara bırakır. Hindistan için sonbahar, rüzgârlar ve fırtınalar anlamına gelmektedir. Yağmur mevsiminin getirdiği pis ve kirliliği sular berraklaşır; doğa adeta kendini arıtır.

Sonbahar yeni bir geline benzeyen görüntüsüyle geliyor. Kaşa çiçekleri beyaz bir elbise gibi örtüyor doğayı. Açılmış lotus çiçekleri, sevgiyle bakan bir yüz gibi büyüleyici ve kendinden geçmiş kuğuların sesleri, birbirine çarpan halhallerden çıkan çınlama seslerine benziyor. Olgunlaşan çeltikler, sevgi dolu ve incecik halleriyle, başlarını öne doğru eğiyorlar. --*Ritusamhāra (III: 1)*-

Bugünlerde nehirler yavaş yavaş ve pırıl pırıl akıyor, tıpkı sıçrayan bir saphari balığı ya da tutkunun esiri olmuş güzel bir kadın gibi. Beyaz bir kuş sürüsü, ağaç dallarını çevreliyor. --*Ritusamhāra (III: 3)*-

Şiddetle esen rüzgâr, genç adamların akıllarını Sali, mısır bitkisinin kuvvetli bedenini salları gibi savuruyor. Ağaçların dallarındaki dökülmeye üzere olan çiçekler ve yerdeki lotuslar rüzgârla birlikte havaya doğru kalkarak sürükleniyor. --*Ritusamhāra (III: 10)*-

Birbirlerine sevgi dolu gözlerle bakan sevdalı iki çift kuğu, beyaz ve mavi lotuslarla süslenmiş gölde, sabah melteminin soğuk rüzgârlarıyla savruluyorlar. --*Ritusamhāra (III: 11)*-

Sonbaharla birlikte, kadınların kılık-kıyafetleri değişir, süsleri ve kokuları, güzelliklerine güzellik katar.

Kadınların kalın, koyu, kıvrırcık saçlarında yeni açmış malati çiçekleri ve çeşitli türlerdeki mavi lotuslardan yapılmış taçlar; kulaklarında ise göz alıcı altın küpeler vardır. --*Ritusamhāra (III: 19)*-

Bugünlerde mutlu kadınlar göğüslerinin çevresini ince kolyeler, sandal ağacı özleri ile süslerken, (büyük, alımlı) kalçalarını kemerlerle kuşatır ve lotusa benzeyen ayak bileklerine güzel sesler çıkaran halhallar takarlar. --*Ritusamhāra (III: 20)*-

Ağaçların dallarının ve mevsim çiçeklerinin soğuktan donduğu kış mevsimi ise, sevgililerinin özlemi ile yanıp tutuşan kadınlar için çok daha zordur. Ancak içlerindeki aşk ve şehvet, kışın aksine daha canlı ve ateşlidir.

Kış mevsimi geldiğinde ekinler, yeni filizlenen dallar, lodhra ağacının çiçekleri ve olgunlaşmış diğer bütün bitkiler donarak ölür. --*Ritusamhāra (IV: 1)*-

Güzel göğüslere sahip kadınların sineleri (koyunları) beyaz sandal ağacı rengindeki beyaz incilerle, kara benzeyen kunda ağaçlarıyla ve mehtabın yansımalarıyla süslü değildir artık. --*Ritusamhāra (IV: 2)*-

Kadınların ağızları, kolları ve bacakları güzel çiçeklerin özlerine kokar; aşkın ateşi ise göğüslerinin kokusunu bastırır; çiftler, daha yakın olabilmek için birbirlerinin vücutlarının üzerlerine yatarlar. --*Ritusamhāra (IV: 11)*-

Kış mevsimi çekici kılan birçok güzel sebep vardır. Kalpleri memnun edilmiş kadınlar, zengin ve olgunlaşmış pirinç bitkileriyle dolu köy tarlaları, karın düşmesiyle krauncha kuşlarının ağlamaları hoş bir müzik gibi yayılır ve insanı mutlu eder. --*Ritusamhāra (IV: 18)*-

Soğuk mevsim, çiğ tanelerinin havaya düştüğü, pirinç ve şeker kamışlarının olgunlaştığı, insanların evlerinin dışına çıkmakta tereddüt ettiği, Hint'in beşinci mevsimidir. Bu mevsimde aşk tanrısı, tutkuyla birbirine bağlı olan sevgililerin duygularını adeta coşturmaktadır.

Bu mevsimde insanlar evlerinin pencerelerini kapatır ve koyu renk elbiselerini giyen bayanlar, evlerinin güneşin yakıcı ışınlarından mahrum kalan iç kısımlarına doğru giderler. --*Ritusamhāra (V: 2)*-

Ne sandal ağaçlarının ferahlatıcı özü, ne evlerin balkonlarını aydınlatan (soğuk) ay ışığı, ne de çiğ tanelerini bırakan rüzgârlar güneş ışınlarının etkisini arttıramaz. Bu durum insanların pek hoşuna gitmez. --*Ritusamhāra (V: 3)*-

İnsanlar, bu günlerde yoğun bir şekilde yağın çiğ tanelerinden rahatsızdır. Yıldızlala süslü olan gökyüzünün en güzel parçası olan ay, soğuk rüzgârlar getirmeye devam eder. --*Ritusamhāra (V: 4)*-

Betel ağaçlarının özü, mücevherleri ve elbiseleriyle çiçek özlerine kokan lotus yüzlü kadınlar, kalaguru çiçekleri ile dolu olan yatak odalarına gitmeyi arzu ederler. --*Ritusamhāra (V: 5)*-

Soğuk mevsim sana mutluluk getirsin. Bu mevsimde bol bol yetişen pirinç ve şeker kamışı insanları çok mutlu eder. Aşk tanrısının isteğiyle sevişen sevgililer, birbirinden ayrıldıklarında kalp ağrısı çekerler. --*Ritusamhāra (V: 16)*-

İlkbaharda, dünyanın dört bir tarafında olduğu gibi, Hindistan'da da doğa tekrar canlanır, dirilir. Doğa'daki bu yenilik ve canlılık insanlara bahar sarhoşluğuna benzer bir yorgunluk verir. Kuşların cıvıltıları doğada yankılanırken, Mango ağaçlarının kokusu her yeri kaplar.

Ey sevgili, ilkbaharın gelmesiyle birlikte doğadaki her şey güzelliklerine güzellik katar. Ağaçlar çiçek açar, lotuslar sulara büyür, kadınlar tutkuyla dolar, güzel kokulu rüzgârlar gecelere mutluluk katar, gündüzün parıltısı güne mutluluk verir. --*Ritusamhāra (VI: 2)*-

Bu mevsim kıymetli taşlarla çevrili sulara, ay ışığına, kadınlara ve çiçeklerle bezeli mango ağaçlarına çekicilik katar. --*Ritusamhāra (VI: 3)*-

Erkek guguk kuşları mango çiçeklerinin suyunu içerek sarhoş olup eşlerini tutkuyla öperler; lotusların üzerindeki arılar kıpır kıpırdır, sevgililerine nazikçe davranırlar. --*Ritusamhāra (VI: 14)*-

Mango ağaçları kırmızımsı tomurcuk demetleriyle süslü, dalları ise güzel çiçeklerle kaplıdır. Rüzgârlarla sallanırlar ve kadınların gönüllerindeki kıvılcımları canlandırır. --*Ritusamhāra (VI: 15)*-

Dünyanın sahibi, ilkbaharın eşi, vücudu olmayan aşk tanrısı, sen (bize) mutluluk ver. Onun oku, güzel bir mango çiçeği, yayı, kimsuka çiçeği; yay kirişi ise arı kümeleridir. Parıldayan ay, bir şemsiyedir. Sevimli ve şefkatli fil, Malaya dağının rüzgârı, guguk kuşları ise şairlerdir. --*Ritusamhāra (VI: 28)*-

4. Sonuç

Kālidāsa'nın Ritusamhāra adlı bu şiirsel eseri, pastoral betimlemelerin, lirik tasvirlerle birlikte oluşturduğu kusursuz ahengin, bizce Klasik Sanskrit Edebiyatındaki en güzel örneğidir. Edebiyat tarihçilerinin türünün tek olarak tanımladığı bu eser, klasik dönem kāvyā geleneğinin de en önemli örneklerinden biri olarak anılmaktadır. Biz de bu çalışmayla, henüz Türkçeye aktarılmamış olan bu Sanskrit eseri, konunun işlenişi, betimlemelerinin yapısı ve geleneksel kāvyā sanatının normları bağlamındaki durumunu belirleyebilmek için, eserden örnekler vererek incelemeye çalıştık. Bu esnada Hindistan'a ait coğrafi yapıyı, mevsimsel hareketliliği, değişimi, hayvan türlerinin çeşitliliği ve durumu hakkında da kısmen bilgi sahibi olduk. Ayrıca Kālidāsa'nın betimlemelerle süslenmiş lirik anlatımları vasıtasıyla, edebi bağlamda, aşk, tutku ve şehvet gibi sevginin çeşitli hallerinin, Hint duygu dünyasındaki yerini görmüş olduk.

Kaynakça

- Chaitanya, K. (1977). *A New History of Sanskrit Literature*, Delhi: Manohar Publication.
- Çağdaş, K. (1964). *Kālidāsa'nın Gençlik Eserleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Çağdaş, K. (1956). Ritusamhāra'dan Altı Kıtā, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 14, (1-2), 57-61.
- Kālidāsa. (2008). *The Ritusamhāra of Kālidāsa*, (Çev. M. R. Kale), Delhi: Motilal Banarsidass Publication.
- Kālidāsa. (2013). *Mālavikā ve Agnimitra*, (Çev. H. D. Can), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kālidāsa. (2005). *Şakuntalā*, (Çev. Korhan Kaya), Ankara: İmge Kitabevi.
- Meriç, C. (2010). *Bir Dünyanın Eşiğinde*, İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Winternitz, M. (2008). *History of Indian Literature Vol. III*, Delhi: Motilal Banarsidass Publication.

Extended abstract in English

We may begin the account of secular literature with Kālidāsa, the most brilliant luminary in the literary firmament of the Gupta Age who has shed lustre on the whole Sanskrit literature. He is by common consent the greatest poet and dramatist that ever lived in India, and his works have enjoyed a high reputation and popularity throughout the ages. Yet we know hardly anything about his life, and have no definite knowledge of the time when he flourished. Several legends, myths, stories are woven around his name but hard facts a few and far between. But many modern scholars find themselves generally accepted that Kālidāsa must have flourished under one or more of Gupta kings. The Gupta Period (about 300-650 AD) was famous in the ancient history of India for its revival of Sanskrit learning and art. Among the works which are now definitely believed to have been Kālidāsa's are the three dramas, *Malavikagnimitra*, *Vikramorvasi* and *Sakuntala* and the four poems, *Meghaduta*, *Kumarasambhava*, *Raghuvamsa*, *Ritusamhāra*. A close perusal of his works shows that Kālidāsa was a pious Brahmin of Ujjain and a liberal Saiva by belief, who had acquired a knowledge of the various branches of Brahmanical learning and gathered vast experience by traveling far and wide throughout India. He shows his familiarity with the whole range of Vedic literature, philosophical systems, Sāṃkhya Yoga, Dharmasāstra, Kāmasūtra, Nāṭyaśāstra, Vyākṛana etc. His versatile genius, his acquaintance with court etiquette, his shrewdness, his modesty, not without a due sense of self-respect, and his poetic talent are very well reflected in his works which are all permeated with a feeling of ease and contentment, perfect satisfaction with the existing order of things.

The *Ritusamhāra* (The Cycle of Seasons) is a description of the six Hindu seasons, in 144 stanzas of various metres. Scholars are at variance as to the justification of its claim to be regarded as the work of the same Kālidāsa who wrote the *Raghuvamsa*. It is written in a style which falls far below the level of his other works. There is not the same ease of expression or the same wealth of observation. It is ill put together, rude and full of tame repetitions. The *Ritusamhāra* is alone of its kind in Sanskrit poetical literature. Descriptions of seasons abound in *Kāvya*s, but this is the only poem devoted solely to them. It suffers both in matter and manner from the finished works of other poets and from other works of Kālidāsa.

Ritusamhāra is Kālidāsa's lyric work written in early days. It begins with an elaborate account of summer season and ends with a rather meagre account of the spring when young love is at its climax and reaches its perfection in the hands of Kālidāsa. The main characteristics of the six seasons are described in a picturesque manner; and the emotions that they produce in the lovers are explained in each case. The bright days of the summer are oppressive to the young lovers who find solace in the cool nights when even the moon feels jealous of the lovely young maidens and the separated lovers feel the pangs of separation. The rainy season approaches with its thick clouds bending down as it were to kiss the mountain-tops and inspiring feelings of love in the young lovers. The winter season has its own charms. The condition of the separated maiden is like that of a priangu creeper, exposed to the onslaughts of wind; but the maiden whose lover is near her, finds it the best seasons. Lastly, comes the spring, richly decorated with the blossoms of the mango which serve as Cupid's shafts to pierce the hearts of young ladies.

Only two old commentaries on the *Ritusamhāra* have been discovered in Samvat 1817; it has been printed at Calcutta and Bombay. This is a very meagre commentary, without any attempt at a critical understanding of many places. The other commentary is in a fragmentary condition. By

Kayalı, Y. (2017). Hintli Şair-Yazar Kālidāsa'nın Ritusamhāra Adlı Eseri Üzerine. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5), 1823-1831.

---

the way, Ritusamhāra has the distinction of being the first Sanskrit text of which an edition was printed in Calcutta 1792.

Even at this early stage Kālidāsa manifests keen powers of observation and quality of perfect lucidity. Perhaps no other work of Kālidāsa manifests so striking the poet's deep sympathy with Nature, his keen powers observation and his skill in depicting an Indian landscape in vivid colours. No other work of Kālidāsa's possesses that perfect lucidity which is one of the charms of the poem to modern taste, even if it did not appeal to writers on poetics.